

Kondensator wzorcowy 10 nF z dielektrykiem ceramicznym

10 nF reference capacitor with a ceramic dielectric

Maciej Koszarny, Jolanta Jursza, Jerzy Szutkowski, Robert Jasiński, Piotr Szterk (Główny Urząd Miar)

W ramach prac badawczo-rozwojowych, w Samodzielnym Laboratorium Elektryczności i Magnetyzmu Głównego Urzędu Miar zaprojektowano, opracowano i wykonano czterozaciskowy kondensator wzorcowy o wartości 10 nF, z dielektrykiem ceramicznym. Kondensator został umieszczony w termostacie z wbudowanym elektronicznym układem sterowania, który zapewnia bardzo precyzyjne utrzymywanie określonej temperatury. Układ sterowania może być zasilany ze stacjonarnego źródła zasilania lub z dodatkowego akumulatora. Opracowany wzorzec charakteryzuje się bardzo dobrą stabilnością wartości pojemności elektrycznej dla danej częstotliwości oraz małą wartością stratności. Wzorzec ten jest niezbędnym elementem dla transferu jednostki miary pojemności elektrycznej z kwantowego efektu Halla.

In Electricity and Magnetism Laboratory of the Central Office of Measures, a four-terminal reference capacitor 10 nF (with a ceramic dielectric) was designed, developed and made. The capacitor has been placed in a thermostat with a built-in electronic control system which can be powered from a stationary power source or from an additional battery. The developed standard is characterized by a very good stability of the capacitance value for a given frequency and a low loss value $\tan \delta$. This capacitor is a necessary element for the transfer of the unit of capacitance from the quantum Hall effect.

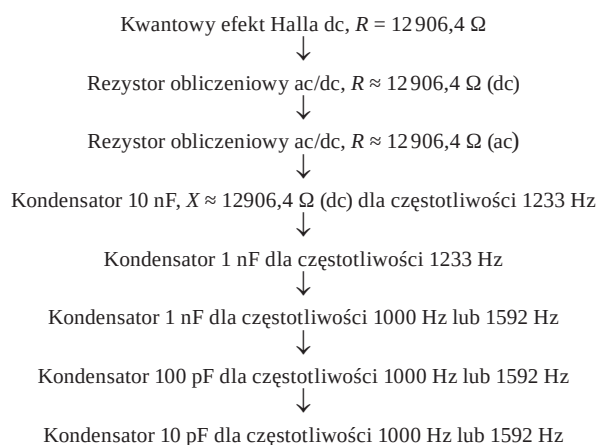
Wprowadzenie

W Głównym Urzędzie Miar, w Samodzielnym Laboratorium Elektryczności i Magnetyzmu, w Pracowni Wzorców Wielkości Elektrycznych znajduje się państwowy wzorzec jednostki miary rezystancji, oparty na kwantowym zjawisku Halla, a w Pracowni Wielkości Elektrycznych Małej Częstotliwości – państwowy wzorzec jednostki miary pojemności elektrycznej. Trwają prace badawcze nad możliwością powiązania tych jednostek miar.

Planowany transfer jednostki pojemności elektrycznej

Obecnie jednostka miary pojemności elektrycznej opiera się na państwowym wzorcu, składającym się z grupy czterech bardzo stabilnych kondensatorów wzorcowych 10 pF typu 11A, z dielektrykiem kwarcowym, umieszczonych w ramie termostatyzującej, okresowo wzorcowanych w BIPM. Dzięki posiadanym mostkom pojemności C typu 2700A-C i 2500A, komparatorowi RLC typu 2100 oraz wzorcom niższego rzędu typu 11A, 1408, 1404, o wartościach 10 pF, 100 pF, 1000 pF, 1 pF, 0,1 pF, zapewniona jest spójność pomiarowa od wzorca państwowego pojemności elektrycznej do wzorców roboczych pojemności.

Planowany w GUM transfer jednostki pojemności, z wykorzystaniem kwantowego wzorca rezystancji, opartego na efekcie Halla, przedstawiono jak poniżej:

Pracownia Wielkości Elektrycznych Małej Częstotliwości posiada kondensatory 10 pF, 100 pF oraz 1 nF o bardzo dobrych parametrach metrologicznych. Ze schematu powyżej wynika, iż brakującymi elementami transferu są wzorzec pojemności 10 nF oraz wzorcowy rezystor o liczałnej różnicy transferowej ac/dc o rezystancji $R \approx 12906,4 \Omega$.

Konstrukcja i własności wzorca 10 nF

Przy opracowywaniu i wykonywaniu wzorca o pojemności 10 nF głównym założeniem było wyselekcjonowanie kondensatora o założonej wartości pojemności i bardzo dobrej stabilności temperaturowej oraz zaprojektowanie i wykonanie termostatu z elektronicznym

układem sterowania, zapewniającego utrzymywanie temperatury, w której kondensator wykazuje najlepsze parametry.

Wybrano kondensator z dielektrykiem ceramicznym typu GRM55 firmy Murata, dla którego wartość pojemności jest zbliżona do nominalnej 10 nF, tak by zapewnić jak najlepsze dopasowanie impedancji R-C. Wzorzec zbudowany przy wykorzystaniu tego kondensatora charakteryzuje się bardzo dobrą stabilnością wartości pojemności. Współczynnik temperaturowy pojemności tego kondensatora jest równy około $10 \mu\text{F}/\text{F}/^\circ\text{C}$ dla temperatury z przedziału od 23°C do 25°C i około $0 \mu\text{F}/\text{F}/^\circ\text{C}$ dla $(25 \div 27)^\circ\text{C}$. Współczynnik stratności kondensatora $\text{tg } \delta$ przy 1 kHz jest mniejszy niż $6,5 \cdot 10^{-5}$. Kondensator umieszczono wewnątrz bardzo dobrze termicznie zaizolowanej obudowy, w której temperatura utrzymywana jest na poziomie $(26,44 \pm 0,01)^\circ\text{C}$, przy temperaturze otoczenia $(22 \div 24)^\circ\text{C}$. Temperatura ta zapewnia optymalną stabilność impedancji kondensatora. Układ termostatu stabilizuje temperaturę z błędem $\pm 0,01^\circ\text{C}$. Układ ten jest zasilany z zasilacza sieciowego lub z akumulatora o wartości $(12 \div 14,4) \text{V}$ (DC). Widok prototypu wzorca przedstawiono na rys. 1.

Rys. 1. Widok kondensatora wzorcowego 10 nF zbudowanego w GUM

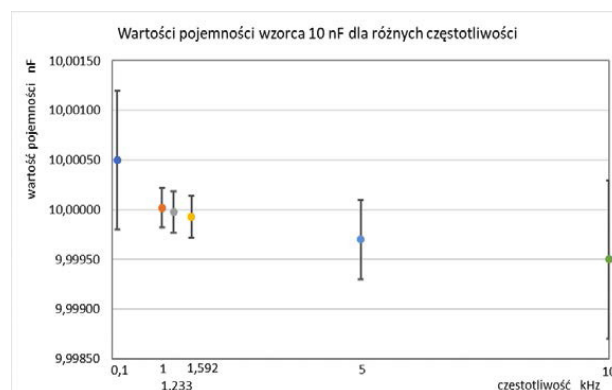
Zastosowanie akumulatora pozwala na wyeliminowanie wpływu zakłóceń sieci zasilającej oraz na bezpieczne przenoszenie i transport wzorca. Wewnątrz obudowy umieszczono czujnik Pt100, pozwalający na pośredni pomiar temperatury wewnątrz termostatu. Zaciski kondensatora połączono przewodami ekranowanymi o odpowiednich własnościach elektrycznych z czterema gniazdami BNC, umieszczonymi na obudowie i odpowiednio oznaczonymi. Taka konstrukcja pozwala na pomiar metodą czteroprzewodową.

Pojemność kondensatora zmierzono metodą bezpośrednią, przy pomocy mostka 2700A-C (firmy

Andeen-Hagerling), przy częstotliwości 100 Hz, 1 kHz, 1,233 kHz, 1,592 kHz, 5 kHz i 10 kHz. Wyniki pomiarów przedstawiono w tabeli 1 oraz na rys. 2.

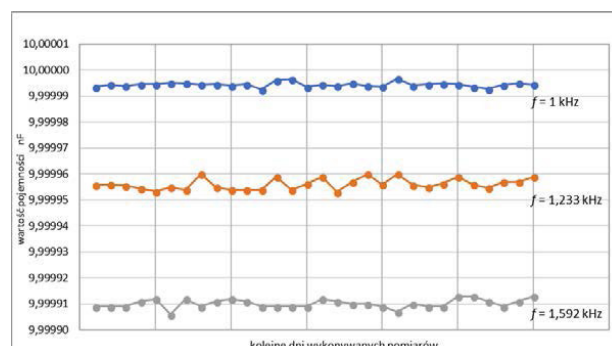
Tabela 1. Zestawienie wyników przeprowadzonych pomiarów

Częstotliwość (Hz)	Wartość zmierzona pojemności (nF)	$\text{tg } \delta$
100 Hz	$10,0005 \pm 0,0007$	$< 2,6 \cdot 10^{-5}$
1 kHz	$10,00002 \pm 0,00020$	$< 6,2 \cdot 10^{-5}$
1,233 kHz	$9,99998 \pm 0,00021$	$< 7 \cdot 10^{-5}$
1,592 kHz	$9,99993 \pm 0,00021$	$< 8,2 \cdot 10^{-5}$
5 kHz	$9,9997 \pm 0,0004$	$< 2 \cdot 10^{-4}$
10 kHz	$9,9995 \pm 0,0008$	$< 3,8 \cdot 10^{-4}$

Rys. 2. Zależność wartości pojemności wzorca od częstotliwości

W paśmie częstotliwości: 100 Hz $\div$ 10 kHz rozrzut wartości wzorca wynosi maksymalnie $100 \mu\text{F}/\text{F}$, a w paśmie: 1 kHz $\div$ 1,592 kHz mniej niż $10 \mu\text{F}/\text{F}$, co potwierdza małą zależność wartości pojemności wykonanego wzorca od częstotliwości. Wzorzec charakteryzuje się bardzo dobrą stabilnością i powtarzalnością wartości pojemności, co przedstawiono na rys. 3. Współczynnik temperaturowy wzorca jest bliski zeru.

Rys. 3. Stabilność wartości kondensatora przy różnych częstotliwościach

Rys. 4. Widok układu pomiarowego z komparatorem RLC 2100 i kondensatorami wzorcowymi

Na rys. 4 przedstawiono widok układu pomiarowego z wykorzystaniem komparatora RLC 2100 i kondensatorów wzorcowych.

Podsumowanie

Opracowany i zbudowany wzorzec 10 nF, o bardzo dobrej stabilności temperaturowej i w funkcji częstotliwości, pozwoli w przyszłości na transfer jednostki miary pojemności od kwantowego wzorca jednostki rezystancji, przy wykorzystaniu wzorca $R_{ac/dc} = 12906,4 \Omega$. Następnie, przy częstotliwości pomiaru $f = 1233 \text{ Hz}$, pozwoli to na

dalszy transfer jednostki pojemności, poprzez kondensatory wzorcowe 1 nF, 100 pF do 10 pF, która jest nominalną wartością państwowego wzorca jednostki miary pojemności elektrycznej. W całym procesie transferu jednostki muszą być spełnione warunki odnośnie do porównywalnych wartości impedancji R-C.

Literatura

- [1] Kibble B. P., Proposals for Extending Traceable Impedance Measurements to Higher Frequencies, *Metrologia*, vol. 35 (1998), nr 1, s. 17-20.
- [2] Callegaro L., D'Elia V., Serazio D., 10-nF Capacitance Transfer Standard. *IEEE Trans. Instr. Meas.*, vol. 54 (2005), nr 5, s. 1869-1872.
- [3] Surdu M., Lameko A., Tarłowski A., Rzepakowski R., Utworzenie optymalnej bazy wzorców w dziedzinie pomiaru parametrów impedancji zespolonych, *PAR*, nr 10 (2007), s. 5-10.
- [4] Musioł K., Badania współczynników temperaturowych wzorców impedancji, *PAK*, vol. 59 (2013), nr 7, s. 597-600.

Artykuł jest tekstem referatu (z drobnymi zmianami redakcyjnymi), przedstawionego na XIII konferencji naukowo-technicznej PPM'18, która odbyła się w dniach od 4 do 6 czerwca 2018 roku w Szczyrku.